

Sosyal Bilişsel Teoriye Temellendirilmiş Bir Eğitim Programının Tanıtımı: Çocuğumu Güneşten Koruyorum

Introducing a Training Program Based on Social Cognitive Theory: I am Protecting My Child From the Sun

 Adem SÜMEN^a, Selma ÖNCEL^b

^aAkdeniz Üniversitesi Kumluca Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Halk Sağlığı Hemşireliği ABD, Antalya, TÜRKİYE

^bAkdeniz Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi, Halk Sağlığı Hemşireliği ABD, Antalya, TÜRKİYE

Bu derleme, Selma Öncel'in danışmanlığında, Adem Sümen'in Akdeniz Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Halk Sağlığı Hemşireliği Anabilim Dalı'nda 2019 yılında tamamladığı "Sosyal Bilişsel Teoriye Temellendirilmiş 'Çocuğumu Güneşten Koruyorum' Programının Ebeveyn Davranışlarına Etkisi" başlıklı doktora tezinin kavramsal çerçevesi temel alınarak oluşturulmuştur.

ÖZET Çocukluk çağına güneş ışığına uzun süre maruz kalmak, deri kanseri riskinin artmasında en önemli etmenlerdendir. Bu yüzden deri kanserini önlemeye yönelik yapılan girişimlerin ilk amacı çocukları ultraviyole ışınlarından korumaktır. Çocuklar için temel oluşturacak ve ömür boyu sürecek olumlu davranışların kazandırılacağı en uygun yıllar okul öncesi dönemdir. Bu davranışların kazandırılmasında, çocukların kendilerine rol modeli olarak aldıkları ebeveynleri ilk sırada gelmektedir. Bu makalede, ebeveynlere güneşten korunma davranışlarının kazandırılması ve daha sonra rol modeli olarak çocuklarının güneşten korunma davranışlarını etkilemeleri için hazırlanmış olan, "Çocuğumu Güneşten Koruyorum Programı"nın tanıtılması amaçlanmıştır. Programın kavramsal çerçevesini "Sosyal Bilişsel Teori" oluşturmuştur. Ebeveynlerin, güneşten korunma davranışlarında ve çocuklarına doğru rol modeli olmalarında bu programın kullanılabilirliği düşünülmektedir.

ABSTRACT The long-term exposure to sunlight during childhood is one of the most important factors in increasing the risk of skin cancer. For this reason, the main aim of the interventions to prevent skin cancer is to protect children from ultraviolet light. The most suitable period to bring the positive behaviors to form a basis for children and continue for a lifetime is the preschool period. In acquiring these behaviors, parents who are seen as a role model by children are placed on the top. The aim of this study was to introduce "I am Protecting my Child From the Sun Program" prepared to have parents acquire the sun protection behaviors and then get them affect the sun protection behaviors of their children as their role model. The "Social Cognitive Theory" formed the conceptual framework of the program. As a result, it is thought that this program can be used for parents to have sun protection behaviors and become a true role model for their children.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilişsel Teori; deri neoplazmaları; güneş koruyucu faktör; ebeveyn davranışı; çocuk

Keywords: Social Cognitive Theory; skin neoplasms; sun protection factor; parent behavior; child

Deri kanseri insidansı, hem dünyada hem ülkemizde giderek artan, önlenabilir kanser türlerinden biridir.¹ Deri kanserinin önlenmesinde, doğru korunma davranışlarının geliştirilmesi toplum sağlığı açısından oldukça önemlidir.² Açık tenli, çok sayıda benleri ve lekeleri olan, güneşe uzun süre maruz kalan, çocuklukta güneş yanığı yaşayan kişilerde risk daha fazladır.^{3,4} Deri kanserinden korunmada, güneş

ışığının geçişine engel olacak giysilerin giyilmesi, şapka takılması, güneş gözlüğünün kullanılması, güneş ışınlarından korunmada gölgelik alanların tercih edilmesi, koruyucu faktörü yüksek olan güneşten koruyucu ürünlerin kullanılması önerilmektedir.^{5,6}

Okul çağındaki çocukların sağlığı başta aileler olmak üzere, arkadaşlarını ve okul çalışanlarını yakından ilgilendirmektedir.⁷ Okullar, çocuklarda

Correspondence: Adem SÜMEN

Akdeniz Üniversitesi Kumluca Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Halk Sağlığı Hemşireliği ABD, Antalya, TÜRKİYE/TURKEY

E-mail: ademsunen@akdeniz.edu.tr

Peer review under responsibility of Türkiye Klinikleri Journal of Nursing Sciences.

Received: 01 May 2020

Received in revised form: 08 Jun 2020

Accepted: 20 Aug 2020

Available online: 21 Jan 2021

2146-8893 / Copyright © 2021 by Türkiye Klinikleri. This is an open access article under the CC BY-NC-ND license (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

olumlu sağlık davranışlarının kazandırılması, sağlığı geliştiren uygulamaların geliştirilmesi ve desteklenmesinde önemli yer tutar.^{8,9} Güneşin zararlı etkilerinden korunmaya yönelik planlanan okul tabanlı programlar, çocuklarda güneşten korunma davranışları yolu ile doğru beceriler geliştirilmesini sağlar.¹⁰ Deri kanserinin önlenmesine yönelik yapılan çalışmalarda, çocuklarda güneşten korunma davranışlarını geliştirmek için ailelere odaklanılmasının önemi vurgulanmaktadır.¹¹⁻¹⁶

Toplum sağlığını geliştirmede birey, aile ve toplum tabanlı etkili programlar planlamak için aşamalı ve kapsamlı girişimlerin kurgulanması gereklidir. Bu amaçla teori temelli, güvenilir ve standart programların oluşturulması önemlidir.¹⁷ Deri kanserinin önlenmesi için yapılan programların incelendiği bir sistematik derlemede, davranışsal modele dayandırılan programların %67,2 olduğu ve en çok (%22,4) Sosyal Bilişsel Teori'nin (SBT) kullanıldığı görülmüştür.¹⁸ Bandura tarafından geliştirilen, SBT davranış değişimine ve davranışı etkileyen bilişsel süreçlere odaklanmaktadır.¹⁹ Teoriye göre kişinin davranışları ve çevre birbirleriyle sürekli etkileşim içindedir. İnsanlar, etkileşim sırasında gözlemleyerek, taklit ederek ve model alarak yeni bir davranışı öğrenir ya da daha önce öğrenmiş olduğu davranışı tekrarlar ve yanlışsa düzeltir.²⁰ Bandura, öğrenmenin sosyal ortamlarda oluştuğunu ve buradaki kişiler tarafından model alındığını belirtmektedir. Çocuklar için en önemli rol modeli ebeveynleridir. Bu sebeple, çocukların gelişim dönemlerinde ebeveynlerin bilinçli/bilgili olması gerekmektedir.²¹

Bandura SBT'sini *karşılıklı belirleyicilik, sembolleştirme kapasitesi, öngörü kapasitesi, dolaylı öğrenme kapasitesi, öz düzenleme kapasitesi, öz yargılama kapasitesi ve öz yeterlik* ilkelerine dayandırmıştır.^{22,23}

Karşılıklı Belirleyicilik: SBT'nin birinci temel ilkesidir. Burada davranış, kişisel faktörler ve içinde bulunulan çevre karşılıklı olarak birbirlerini etkileyerek kişinin davranışlarını belirlemektedir.²⁴ Davranışların görülmesinde, her biri her zaman aynı etkiye sahip değildir. Bazen bireysel özellikler bazen çevresel faktörler ön plana çıkabilir.^{22,25}

Sembolleştirme Kapasitesi: İnsanlar, deneyimlerini anlamlandırmada ve yönetmede sembolleştir-

meler yaparlar.²² Semboller konuya göre resim, şekil, video ve sözel ifadeler olabilir. İnsanlar, model aldığı bireyin davranışını hatırlamak için bilgilerini sembolleştirebilir.^{22,25} Çünkü kişinin gelecekteki davranışları, önce zihninde sembolik olarak yapılır, merak edilir, sonra test edilir.²⁵

Öngörü Kapasitesi: Kişinin, davranışı gerçekleştirmeye yönelik kendini motive ederek, geleceğe yönelik plan yapabilme yeteneğidir. Kişiler, gelecekte nasıl davranacağını zihnindeki sembollerini kodlayarak ileriye yönelik tahminde bulunabilir, hedefler belirleyebilir ve geleceğini planlayabilir. Düşünme davranıştan önce gelir. Bu nedenle kişiler ileriye/geleceği düşünebilmelidir.^{22,25}

Dolaylı Öğrenme Kapasitesi: Başkalarının deneyimlerinin gözlemlenmesiyle öğrenme şeklidir. Çocuklar yalnızca kendi yaşantılarından değil, çevresindeki kişilerin davranışlarını ya da o davranışların sonuçlarını gözlemleyerek öğrenir.²² Gözlem yoluyla öğrenmede, dikkat etme, hatırd tutma, davranışı meydana getirme ve motivasyon önemlidir.^{22,25}

Öz Düzenleme Kapasitesi: Kişinin kendi davranışını kontrol edebilme yeteneği ve biçimlendirme potansiyelidir. Çünkü kişiler, kendi hayatlarını kontrol edebilme ve düzenleme gücüne sahiptirler. Kişiler kendi davranışlarını inceleyip, kendi kriterleriyle karşılaştırır, hükme varır ve gerekirse davranışlarını kriterlerine uygun hâle getirir.^{22,25}

Öz Yargılama Kapasitesi: Kişinin düşündüklerini, yaptıklarını görmesi ve değerlendirmesi açısından geçmişi önemlidir. Öz yargılama, bireyin kendi kapasitesi ile ilgili düşünmesi, deneyimlerini analiz etmesi, hissettiklerini anlamlandırması, yargıda bulunması ve kendisini yansıtmaya yeteneğidir.^{22,26} Bandura, kişinin kendisi ile ilgili yapmış olduğu bu yargısını “**öz yeterlik**” olarak adlandırmıştır. Bireylerin hedefleri başarılmasında, problemleri çözmesinde, engelleri aşılmasında öz yeterlik inancı belirleyici rol oynamaktadır.²²⁻²⁶ Kişinin inancının artmasıyla birlikte, davranışı yapma eğilimi de o kadar artar.^{22,27} Öz yeterlik algısı, bir davranışın başarıyla yerine getirilebilmesinde kişinin kendisine olan inancının ve o aktivite için hissettiği motivasyonun temel belirleyicisidir.²⁷

Bu makalede, okul öncesi dönemde çocuğu olan ebeveynler için SBT ilkeleri göz önüne alınarak hazırlanan güneşten korunmaya yönelik Çocuğumu Güneşten Koruyorum Programı (ÇGKP) tanıtılmıştır. Burada amaç diğer araştırmacılara rehber olmasını sağlamaktır.

ÇOCUĞUMU GÜNEŞTEN KORUYORUM PROGRAMI

Ebeveynlere güneşten korunma davranışlarını öğretmek, kendilerini ve çocuklarını güneşten koruyarak, rol modeli olmalarını sağlamak amacıyla ÇGKP geliştirilmiştir. Programda, gözleme dayalı öğrenme ve model olma temel alınarak, ebeveyn ile çocuk etkileşimini artırmak, dikkat etmek, hatırlamak, davranışı uygulamak ve motivasyon sağlamak amaçlanmıştır. Öncelikle ebeveynlerin ve çocuklarının 5 güneşten korunma davranışını (**5G: Giysilerini uzun kollu seç! - Güneş koruyucunu sür! - Geniş kenarlı şapka kullan! - Güneş gözlüğünü tak! - Gölgede kal!**) görmeleri, gördüklerinde uygun davranışları zihinde canlandırmaları ve seçerek uygulamalarına yardımcı olmak amacıyla programın logosu hazırlanmıştır (Şekil 1).

Altı oturumluk eğitim programı, SBT ilkelerine temellendirilerek hazırlanmıştır (Tablo 1). Program içinde her oturumun amacı, öğrenme hedefleri, beklenen kazanımlar, süresi, öğretim yöntemleri, materyaller yer almıştır. Hazırlanan program için 4 halk sağlığı hemşireliği, 1 psikiyatri hemşireliği, 1 okul öncesi eğitim olmak üzere 6 uzmandan görüş alınmış, bu doğrultuda düzeltmeler yapılarak programa son şekli verilmiştir.

Eğitimlerin ve uygulamaların etkinliğini artırmak amacıyla her oturum sonrası verilmek üzere rehber, broşür, çerçeve, yapboz, anahtarlık gibi SBT ilkeleri doğrultusunda bazı materyaller hazırlanmıştır. Hazırlanan materyallerin içeriği ve hangi SBT ilkelerini karşıladığı Tablo 2’de verilmiştir. Materyaller için 12 uzmandan (7 halk sağlığı hemşireliği, 1 çocuk sağlığı ve hastalıkları hemşireliği, 1 iç hastalıkları hemşireliği, 1 psikiyatri hemşireliği, 1 deri ve zührevi hastalıkları, 1 okul öncesi eğitimi anabilim dalı) görüş alınmış ve önerileri doğrultusunda son şekli verilmiştir. SBT’nin hatırlama, akılda tutma süreci doğ-

ŞEKİL 1: Çocuğumu Güneşten Koruyorum Programının logosu.

rultusunda ebeveynlerin öğrenmiş olduğu bilgi ve davranışları zihninde canlandırmaları amacıyla program sonrası haftada 2 kez gönderilmek üzere kısa mesajlar “Short Message Service-SMS” hazırlanmıştır. Mesajlar için 15 uzmanın görüşü (9 halk sağlığı hemşireliği, 1 çocuk sağlığı ve hastalıkları hemşireliği, 2 iç hastalıkları hemşireliği, 1 psikiyatri hemşireliği, 1 deri ve zührevi hastalıkları, 1 okul öncesi eğitimi anabilim dalı) alınmış ve gelen öneriler doğrultusunda 24 mesaja karar verilmiştir.

Bu mesajların 6 tanesi güneşten korunma ile ilgili genel ifadelerden (örneğin; *Dışarı çıkarken 5G davranışlarını uygulamayı unutmayın. - Giysilerini uzun kollu seç! - Güneş koruyucu kremi sür! - Geniş kenarlı şapka kullan! - Güneş gözlüğünü tak! - Gölgede kal!*) oluşmaktadır. Dört tanesi giysilerle (örneğin; *Güneşin zararlı ışınları doğrudan cildine değmeyecek şekilde çocuğunuzu giydirmek, güneşin zararlı etkilerine karşı alınabilecek ilk adımdır.*), 4 tanesi güneş koruyucu ürünlerle (örneğin; *15 dk’den fazla dışarıda kalacağınız zamanlarda en az 30 koruyucu faktörlü güneş koruyucu ürünler kullanın.*) ilgilidir. Dört tanesi gölgede kalarak (örneğin; *Güneşin yoğun olduğu 10:00-16:00 saatleri arasında çocuğunuzun dışarıda geçirdiği zamanı sınırlandırın.*), 3 tanesi şapka ile (örneğin; *Yüzü, kulakları ve boynu*

TABLO 1: Çocukumu Güneşten Korumorum Programının içeriği.

Haftalar	Amaç, süre, öğretim yöntemi, materyal	Hedef ve kazanımlar	Sosyal Bilişsel Teori ilkelere
1. Hafta	<p>I. Oturum</p> <p>Amaç: Çocukumu Güneşten Korumorum Programının amacının ve öneminin kavranması.</p> <p>Süre: 45 dk</p> <p>Öğretim yöntemi: Anlatım, soru-cevap, tartışma</p> <p>Materyaller: Tışört, şapka, anahtarlık</p>	<p>Hedef:</p> <ul style="list-style-type: none"> Programın amacını açıklayabilme Ebeveynlerin kazanımları: Program hakkında bilgi sahibi olur Program konusu ile ilgili bilgi farkındalık kazanarak güneşten korunma adımlarını tanıy Programa neden dâhil olduklarının önemini bilir Çocuklarının giysilerle, güneş koruyucu ürünlerle, şapka ve güneş gözlüğü ile gölgede kalarak korunma davranışlarına dolaylı yoldan sahip olacağını bilir Programa ait şapka ve tışörtleri giymenin nedenini ve önemini bilir. 	<ul style="list-style-type: none"> Karşılıklı belireyicilik Sembolleştirme kapasitesi
2. Hafta	<p>II. Oturum</p> <p>Amaç: Çocukun gelişim özelliklerinin öğrenilmesi, Çocukun gelişim dönemleri hakkında bilgi sahibi olunması</p> <p>Süre: 60 dk</p> <p>Öğretim yöntemi: Anlatım, soru-cevap, tartışma</p> <p>Materyaller: 3-6 yaş grubu çocukların gelişim özellikleri broşürü, fotoblok çerçeve, yapboz</p>	<p>Hedef:</p> <ul style="list-style-type: none"> Okul öncesi dönem çocuğunun gelişimsel özelliklerini fark edebilme Kendi çocuğunda gördüğü gelişimsel özellikleri sıralayabilme Okul öncesi dönemin kritik yaş olmasına neden olan özellikleri sıralayabilme Çocuğun örnek aldığı insanı taklit ettiğini kavrayabilme Çocuğun gelişim özelliklerine göre öğrenim hedeflerini fark edebilme <p>Ebeveynlerin kazanımları:</p> <ul style="list-style-type: none"> Çocuğunun yaşına uygun psikomotor gelişimini fark eder. Çocuğunun yaşına uygun sosyal duygusal gelişimini fark eder. Çocuğunun yaşına uygun bilişsel gelişimini fark eder. Çocuğunun yaşına uygun dil gelişimini fark eder. Çocukların taklit örnek alma yoluyla çoğu yaşantıyı davranışlarına dönüştürdüklerini öğrenir. 	<ul style="list-style-type: none"> Karşılıklı belireyicilik Sembolleştirme kapasitesi Dolaylı öğrenme kapasitesi
3. Hafta	<p>III. Oturum</p> <p>Amaç: Deri kanseri ile güneş ışınları arasında ilişki kurulması. Melanomun belirti ve erken tanısı için kuralların öğrenilmesi.</p> <p>Süre: 60 dk</p> <p>Öğretim yöntemi: Anlatım, soru-cevap, resim gösterme, demonstrasyon, tartışma</p> <p>Materyaller: Melanoma broşürü, UV testi yapan bileklik, magnet</p>	<p>Hedef:</p> <ul style="list-style-type: none"> Deri kanserinin önemini açıklayabilme Deri kanserinde çocukların risk gruplarının başında geldiğini söyleyebilme Güneşin yararlarını ve zararlarını söyleyebilme UV maruziyetinin etkilerini söyleyebilme UV indeksi derecelerini söyleyebilme ABCDE kuralını açıklayabilme Kendi kendine deri muayenesinin önemini bilme ve yapabilme <p>Ebeveynlerin kazanımları:</p> <ul style="list-style-type: none"> Deri kanserinin tanımını yapar Deri kanseri çeşitlerini sayar Deri kanserinde risk faktörlerini kavrar Güneşin yarar ve zararları hakkında bilgi sahibi olur Çocukluk döneminde UV ışınlarına maruz kalmanın önemini bilir Güneşin yoğun olduğu saatlerde dışarıdaki zamanını kısıtlaması gerektiğini bilir ABCDE kuralı ile vücudundaki benlerin takibini yapar Melanomun tespiti için kendi kendine deri muayenesinin önemini kavrar Ayda 1 keri kendine deri muayenesini yapar 	<ul style="list-style-type: none"> Karşılıklı belireyicilik Sembolleştirme kapasitesi Öngörü kapasitesi

TABLO 1: Çocuğumu Güneşten Koruyorum Programının içeriği (devamı).

Haftalar	Amaç, süre, öğretim yöntemi, materyal	Hedef ve kazanımlar	Sosyal Bilişsel Teori ilkeleri
4. Hafta	<p>IV. Oturum</p> <p>Amaç: Güneşten korunma yöntemlerinin öğrenilmesi</p> <p>Süre: 60 dk</p> <p>Öğretim yöntemi: Anlatım, soru-cevap, resim gösterme, tartışma</p> <p>Materyaller: Ebeveynler için güneşten korunma rehberi</p>	<p>Hedef:</p> <ul style="list-style-type: none"> Güneşten korunma adımlarını tanımlayabilmeye Güneşten korunma davranışında neler yapılabileceğini söyleyebilmeye Doğru güneşten korunma davranışını seçebilmeye Güneş koruyucu ürün kullanma konusunda istekli olabilmeye Gölgede durma konusunda istekli olabilmeye Dişarısı çok sıcak olsa da güneşten koruyan giysiler giyme konusunda istekli olabilmeye Güneşten koruyacak geniş kenarlı şapka takma konusunda istekli olabilmeye Gözleri güneşten korumak için gözlük konusunda istekli olabilmeye UV indeksi değerime göre güneşten korunma davranışlarından hangisini uygulayacağını seçebilmeye UV indeksi değeri göre güneşten korunma davranışlarını uygulama Ebeveynlerin kazanımları: Güneşten korunma yöntemleri ile ilgili farkındalık kazanır Güneşten korunma adımlarını nasıl uygulayacağı konusunda bilgi sahibi olur 5G kuralını ve önemini bilir UV indeksi değerlerine göre güneşten korunma yöntemlerinden hangisini uygulayacağına karar verir 	<ul style="list-style-type: none"> Sembolleştirme kapasitesi Öz düzenleme kapasitesi Öz yağarlama kapasitesi
5. Hafta	<p>V. Oturum</p> <p>Amaç: Ebeveynlerin önceden uyguladıkları güneşten korunma davranışlarını analiz etmesi ve yanlış davranışlarını düzenlemesi</p> <p>Süre: 60 dk</p> <p>Öğretim yöntemi: Anlatım, soru-cevap, tartışma, demonstrasyon, grup etkileşimi, video</p> <p>Materyaller: Güneş koruyucu krem, "deri kanseri ve güneşten korunma" ile ilgili animasyon video.</p>	<p>Hedef:</p> <ul style="list-style-type: none"> Neden güneşten korunması gerektiğini söyleyebilmeye Güneşten korunma konusunda çocuklarına örnek olabilmeye Doğru güneşten korunma davranışlarını uygulayarak çocuklarını yönlendirebileceğine inanma Çocukların ebeveynleri ile birlikte güneşten korunma davranışlarını uygulamada uyum gösterebilmeye Ebeveynlerin kazanımları: Güneşten korunma yöntemlerini günlük yaşamında uygulaması gerektiğini fark eder Güneş maruz kalma ve güneş yanığı oluşumunun önemini ve zararlarını bilir. Çocukların güneşten korunmasında ebeveyn olarak etkili olabileceğini kavrar Güneş kremi ni uygulayarak çocuğuna örnek olur ve ona da uygulatır 	<ul style="list-style-type: none"> Dolaylı öğrenme kapasitesi Öz düzenleme kapasitesi Öz yağarlama kapasitesi Öz yeterlik
6. Hafta	<p>VI. Oturum</p> <p>Amaç: Çocuğumu Güneşten Koruyorum Programı'nı değerlendirmesi</p> <p>Süre: 45 dk</p> <p>Öğretim yöntemi: Anlatım, soru-cevap, tartışma</p> <p>Materyaller: Katılım belgesi</p>	<p>Hedef:</p> <ul style="list-style-type: none"> Programın kendilerine olan katkılarını söyleyebilmeye Programın çocuğuna olan katkılarını söyleyebilmeye <p>Kazanımlar:</p> <p>Ebeveyn;</p> <ul style="list-style-type: none"> Doğru güneşten korunma davranışlarını uygulama konusunda çocuklarını yönlendirebileceğine inanır Doğru güneşten korunma davranışlarını uygulayarak kendilerini ve çocuklarını korur 	<ul style="list-style-type: none"> Sembolleştirme kapasitesi Öz yağarlama kapasitesi Öz yeterlik

TABLO 2: Çocuğunu Güneşten Koruyorum Programı kapsamında hazırlanan eğitim materyalleri ve Sosyal Bilişsel Teori ilkeleri ile ilişkisi.

Materyal	İçerdiği Şekli	Gözlem yoluyla öğrenme süreci	Sosyal Bilişsel Teori ilkeleri
1. Logo	- İçinde çocuk ve ebeveynin olduğu, 5 koruma davranışını göstermek üzere hazırlanmıştır.	- Dikkat etme - Hatırda tutma	- Karşılıklı belirleyicilik - Sembolleştirme kapasitesi
2. Ebeveynler için Güneşten Korunma Rehberi	- UV ışınları - Güneşten korunma yöntemleri - UV indeksine göre güneşten korunma yolları	- Dikkat etme - Hatırda tutma	- Öngörü kapasitesi - Öz düzenleme kapasitesi - Öz yargılama kapasitesi
3. 3-6 yaş grubu çocukların gelişim özellikleri broşürü	- Okul öncesi dönem çocuklarının özellikleri - Çocukların bilişsel, sosyal-duygusal gelişimi - Ebeveynleri örnek alma	- Dikkat etme - Hatırda tutma - Motivasyon	- Karşılıklı belirleyicilik - Öngörü kapasitesi
4. Melanoma Broşürü	- Melanomun belirtileri - Risk faktörleri - Kendi kendine deri muayenesi	- Dikkat etme - Hatırda tutma - Davranışı meydana getirme - Motivasyon	- Karşılıklı belirleyicilik - Öngörü kapasitesi - Öz düzenleme kapasitesi
5. Video	- Güneşten Korunan Süper Kahraman George - Güneş Yanığı ve Deri Kanseri	- Dikkat etme - Hatırda tutma - Motivasyon	- Dolaylı öğrenme kapasitesi - Öz düzenleme kapasitesi - Öz yargılama kapasitesi
6. Çerçeve	- Etrafında güneşten korunma adımlarını içeren görsellerin bulunduğu, çocuklarının fotoğraflarını yerleştirmeleri için hazırlanmıştır	- Dikkat etme - Hatırda tutma - Motivasyon	- Sembolleştirme kapasitesi - Dolaylı öğrenme kapasitesi
7. Anahartlık	- Üzerinde programın logosunun olduğu, gün içinde en fazla kullanılan anahtarları (iş yeri, ev vb.) takmaları için hazırlanmıştır	- Dikkat etme - Hatırda tutma	- Sembolleştirme kapasitesi
8. Magnet	- Üzerinde programın logosunun olduğu, gün içinde en çok zaman geçirdikleri yerlere (işyeri, mutfak vb.) takmaları için hazırlanmıştır	- Dikkat etme - Hatırda tutma	- Sembolleştirme kapasitesi
9. Yapboz	- Üzerinde programın logosunun bulunduğu, ebeveynlerin evde çocuklarıyla yapacağı 4-5 yaş için 70 parça, 6-7 yaş için 99 parça yapboz hazırlanmıştır	- Dikkat etme - Hatırda tutma - Motivasyon	- Karşılıklı belirleyicilik - Sembolleştirme kapasitesi - Dolaylı öğrenme kapasitesi - Öz düzenleme kapasitesi
10. Tişört ve şapka	- Ebeveyn ve çocuklara üzerinde programın logosunun olduğu oturma odalarında giymeleri için hazırlanmıştır	- Dikkat etme - Motivasyon	- Sembolleştirme kapasitesi
11. Güneş koruyucu ürün	- Ebeveynlerin çocukları ile birlikte uygulayarak onlara rol modeli olmaları için verilmiştir	- Davranışı meydana getirme	- Dolaylı öğrenme kapasitesi - Öz yargılama kapasitesi
12. UV testi yapan bileklik	- Ebeveynlerle birlikte güneşe çıkılarak bileklerdeki renk değişikliğinin gözlemlenmesi - Evde çocuklarına da takmaları için temin edilmiştir	- Dikkat etme - Hatırda tutma	- Karşılıklı belirleyicilik - Öngörü kapasitesi - Öz düzenleme kapasitesi
13. Katılım belgesi	- Programın son oturumunda eğitime katılan ebeveynlere vermek için hazırlanmıştır	- Motivasyon	- Sembolleştirme kapasitesi

kapatacak şekilde şapka takmak çocuğunuzun güneşin zararlı etkilerine karşı korunmasını sağlayacaktır.) korunma konusundadır. Üç tanesi güneş gözlüğü ile (örneğin; Gözleri güneşin zararlı ışınlarından korumak için geniş çerçeveli ve yüzü kaplayan gözlükler kullanın.) korunmanın önemini vurgulamaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

SBT’de, başka bireylerin davranışlarından ve bu davranışların gözlemlenmesi ile dolaylı olarak gerçekleşen bir öğrenme söz konusudur. Çocuklar 5G davranışlarını deneme, yanılmaya gerek kalmadan ebeveynlerini gözlemleyerek öğrenebilirler. Bu yüzden ebeveynlerin çocuklarına rol modeli olmaları için bu uygulamaları doğru yapmaları önemlidir. Uygulanan eğitim programı ile öncelikle SBT’nin ilkeleri doğrultusunda güneşten korunma davranışları arasında ilişki kurulmuştur. Çocukların yakın çevresindeki rol modelleri gözlemleyerek davranışları öğrenebileceği bilinmektedir. Hazırlanan bu programla, eğitim materyallerinin ve hatırlatıcı kısa mesajların, ebeveynlerde güneşten korunmaya yönelik olumlu davranışları geliştirebileceği; bu konuda yapılacak girişimlerin planlanmasında rehber olabileceği sonucuna varılmıştır.

Halk sağlığı hemşireleri, okul sağlığı hizmetlerinin yürütülmesinde anahtar rolde yer alırlar.²⁸ Deri kanserinin risklerinden çocuk/birey/aile/toplumu ko-

rumak, güneşten korunmaya yönelik bilgileri aktarmak, doğru korunma davranışlarını kazandırmak, davranışları uygulamaya teşvik etmek amacıyla hazırlanan bu program; kreş, anaokulu ve ilköğretim öğretmenleri, okul sağlığı hemşireleri, Aile Sağlığı Merkezi ve Sağlıklı Hayat Merkezi çalışanları tarafından sağlık eğitimi ve danışmanlık yapılırken uygulanabilir.

Finansal Kaynak

Bu çalışma sırasında, yapılan araştırma konusu ile ilgili doğrudan bağlantısı bulunan herhangi bir ilaç firmasından, tıbbi alet, gereç ve malzeme sağlayan ve/veya üreten bir firma veya herhangi bir ticari firmadan, çalışmanın değerlendirme sürecinde, çalışma ile ilgili verilecek kararı olumsuz etkileyebilecek maddi ve/veya manevi herhangi bir destek alınmamıştır.

Çıkar Çatışması

Bu çalışma ile ilgili olarak yazarların ve/veya aile bireylerinin çıkar çatışması potansiyeli olabilecek bilimsel ve tıbbi komite üyeliği veya üyeleri ile ilişkisi, danışmanlık, bilirkişilik, herhangi bir firmada çalışma durumu, hissedarlık ve benzer durumları yoktur.

Yazar Katkıları

Fikir/Kavram: Adem Sümen, Selma Öncel; **Tasarım:** Adem Sümen; **Denetleme/Danışmanlık:** Selma Öncel; **Veri Toplama ve/veya İşleme:** Adem Sümen, Selma Öncel; **Analiz ve/veya Yorum:** Adem Sümen, Selma Öncel; **Kaynak Taraması:** Adem Sümen, Selma Öncel; **Makalenin Yazımı:** Adem Sümen; **Eleştirel İnceleme:** Selma Öncel; **Kaynaklar ve Fon Sağlama:** Adem Sümen, Selma Öncel.

KAYNAKLAR

- Brunssen A, Waldmann A, Eisemann N, Katalinic A. Impact of skin cancer screening and secondary prevention campaigns on skin cancer incidence and mortality: A systematic review. *J Am Acad Dermatol*. 2017;76(1):129-39. e10. [Crossref] [PubMed]
- Sümen A, Öncel S. [Investigation of the Research on Skin Cancer and Sun Protection in Turkey]. *Türkiye Klinikleri J Nurs Sci*. 2018;10(1):59-69. [Crossref]
- Fehér K, Cercato MC, Prantner I, Dombi Z, Burkali B, Paller J, et al. Skin cancer risk factors among primary school children: investigations in Western Hungary. *Prev Med*. 2010;51(3-4):320-4. [Crossref] [PubMed]
- Heckman CJ, Coups EJ. Correlates of sunscreen use among high school students: a cross-sectional survey. *BMC Public Health*. 2011;11:679. [Crossref] [PubMed] [PMC]
- Croghan E. Promoting sun safety: A guide for school nurses. *Br J Sch Nurs*. 2018;13(5):229-32. [Crossref]
- Littlewood Z, Greenfield S. Parents' knowledge, attitudes and beliefs regarding sun protection in children: a qualitative study. *BMC Public Health*. 2018;18(1):207. [Crossref] [PubMed] [PMC]
- Tokur Kesgin M, Çağlar S. [Development of school nursing in the World and Turkey]. *HEAD*. 2019;16(4):343-52. [Link]
- Mert K, Aksayan S. [School nursing interventions that promote positive health behavior]. *Türkiye Klinikleri J Public Health Nurs-Special Topics*. 2016;2(1):1-6. [Link]
- Ulutaşdemir N, Balsak H, Çopur EÖ, Demiroğlu N. [A branch of public health nursing: School health nursing]. *Türkiye Klinikleri J Public Health Nurs-Special Topics*. 2016;2(1):121-4. [Link]
- Starfelt Sutton LC, White KM. Predicting sun-protective intentions and behaviours using the theory of planned behaviour: a systematic review and meta-analysis. *Psychol Health*. 2016;31(11):1272-92. [Crossref] [PubMed]
- Crane LA, Deas A, Mokrohisky ST, Ehrsam G, Jones RH, Dellavalle R, et al. A randomized intervention study of sun protection promotion in well-child care. *Prev Med*. 2006;42(3):162-70. [Crossref] [PubMed]

12. Aulbert W, Parpart C, Schulz-Hornbostel R, Hinrichs B, Krüger-Corcoran D, Stockfleth E, et al. Certification of sun protection practices in a German child day-care centre improves children's sun protection--the 'SunPass' pilot study. *Br J Dermatol*. 2009;161 Suppl 3:5-12.[Crossref] [PubMed]
13. Thomson CE, White KM, Hamilton K. Investigating mothers' decisions about their child's sun-protective behaviour using the Theory of Planned Behaviour. *J Health Psychol*. 2012;17(7):1001-10.[Crossref] [PubMed]
14. Glanz K, Steffen AD, Schoenfeld E, Tappe KA. Randomized trial of tailored skin cancer prevention for children: the Project SCAPE family study. *J Health Commun*. 2013;18(11):1368-83. [Crossref] [PubMed] [PMC]
15. Stöver LA, Hinrichs B, Petzold U, Kuhlmei H, Baumgart J, Parpart C, Rademacher O, Stockfleth E. Getting in early: primary skin cancer prevention at 55 German kindergartens. *Br J Dermatol*. 2012;167 Suppl 2:63-9.[Crossref] [PubMed]
16. Ho BK, Reidy K, Huerta I, Dilley K, Crawford S, Hultgren BA, et al. Effectiveness of a Multicomponent Sun Protection Program for Young Children: A Randomized Clinical Trial. *JAMA Pediatr*. 2016;170(4):334-42.[Crossref] [PubMed] [PMC]
17. Seçginli S. Toplum sağlığını geliştirmede kullanılan modeller. Bahar Z, editör. *Yaşam Döngüsünde Sağlık Geliştirme: Hemşirelik Uygulamaları*. 1. Baskı. Ankara: Türkiye Klinikleri; 2019. p.50-8.
18. Makin J, Shaw K, Winzenberg T. Targeted programs for skin cancer prevention: An Evidence Check rapid review brokered by the Sax Institute. Cancer Institute NSW, Australia: New South Wales; 2018. p.1-381.
19. Bandura A. *Social Learning Theory*. Upper Saddle River, NJ: Prentice-Hall; 1977. p.1-46. [Link]
20. Gültekin M. [Social Cognitive Learning Theory]. Behçet O, editör. *Öğrenme Öğretme Kuram ve Yaklaşımları*. 4. Baskı. Ankara: Pegem Akademi; 2018. p.119-150.
21. Kunkel A, Hummert ML, Dennis MR. *Social Learning Theory: Modeling and communication in the family context*. In: Braithwaite DO, Baxter LA, editor. *Engaging Theories in Family Communication: Multiple Perspectives*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications; 2006. p.260-75.[Crossref]
22. Bandura A. *Social Cognitive Theory*. In: Vasta R, eds. *Annals of Child Development: Six Theories of Child Development*. 6th ed. Greenwich, CT: JAI Pres; 1989. p.1-60.
23. Bandura A. Health promotion by social cognitive means. *Health Educ Behav*. 2004;31(2):143-64. [Crossref] [PubMed]
24. Bandura A. Social cognitive theory. In: Van Lange PAM, Kruglanski AW, Higgins ET, eds. *Handbook of Theories of Social Psychology*. Thousand Oaks, CA: SAGE; 2012. p. 349-73.
25. Bandura A. Social cognitive theory: An agentic perspective. *Asian J Soc Psychol* 1999; 2(1):21-41.[Crossref]
26. Bandura A. Self-efficacy. In: Ramachandran VS, ed. *Encyclopedia of Human Behavior*. 4th ed. New York: Academic Press; 1994. p.71-81.
27. Bandura A. Health promotion from the perspective of social cognitive theory. *Psychol Health*. 1998;13(4):623-49.[Crossref]
28. Çopur EÖ, Emiroğlu ON. [Person-Centered Health Care and Importance in Public Health Nursing Practices]. *Türkiye Klinikleri J Public Health Nurs-Special Topics* 2017;3(2):61-5. [Link]